

Crna Gora
Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća

IZVJEŠTAJ

O REALIZACIJI AKCIONOG PLANA 2012 STRATEGIJE PODSTICANJA KONKURENTNOSTI NA MIKRO NIVOU 2011-2015

Podgorica, decembar 2012.god.

Sadržaj:

Uvod.....	3
1. Crna Gora i zemlje okruženja – konkurentnost 2012. -2013.....	4
2. Spoljnotrgovinska razmjena Crne Gore za period jan-okt.2012.god.....	5
3. Ostvareni rezultati realizacije Akcionog plana za 2012.god. Strategije za podsticanje konkurentnosti na mikro nivou	6
3.1. Prioritet 1: Razvoj postojećih i kreiranje inovativnih industrija/kapaciteta.....	6
3.2. Prioritet 2: Jačanje izvoznih performansi preduzeća.....	7
3.3. Prioritet 3: Promocija crnogorskih potencijala.....	8
4. Ostvareni efekti realizacije Strategije za podsticanje konkurentnosti na mirko nivou	10
5. Zaključci i preporuke.....	10

UVOD

Vlada Crne Gore je na sjednici održanoj 5. jula 2012. godine, donijela zaključak br. 06-1502/3, kojim je **usvojila Akcioni plan za sprovođenje Strategije podsticanja konkurentnosti na mikro nivou 2011-2015, za 2012. godinu**. Sprovođenje Strategije za podsticanje konkurentnosti na mikro nivou, koordinira i iz svojih nadležnosti realizuje Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća. Proces realizacije Strategije vezan je za ostvarivanje Okvirnog akcionog plana Strategije 2011-2015. kroz godišnje akcione planove. Na toj osnovi, Akcioni plan definiše aktivnosti koje su u funkciji ostvarivanja Strategijom utvrđenih zadataka, utemeljenih u tri osnovna prioriteta:

- Razvoj postojećih i kreiranje inovativnih industrija/kapaciteta:
- Jačanje izvoznih performansi preduzeća
- Promocija crnogorskih potencijala

Strategija razvoja MSP predstavlja krovni strateški dokumnet koji definiše sveobuhvatnu politiku MSP, dok Strategija konkurentnosti na mikro nivou operacionalizuje aktivnosti koje, u okviru podrške razvoju MSP, treba da svojim segmentiranim pristupom doprinese efikasnom poslovanju MSP na lokalnom i inostranom tržištu. Implementacijom ova dva strateška dokumenta obezbjeđuje se komplementarnost i u nekim segmentima i međuzavisnost u procesima podsticanja razvoja konkurentnosti MSP. U pojedinim segmentima, Strategija MSP ima fokus na okruženju MSP, posebno sa aspekta poboljšanje poslovnog ambijenta i smanjivanje administrativnih barijera, boljem pristupu finansijama, formalnom obrazovanju, dok Strategija konkurentnosti veći fokus ima na identifikaciji potencijala i potreba ciljanih sektora i konkretnih MSP, sa aspekta faktora konkurentnosti kao što su obrazovanje, inovacije, kvalitet, intelektualna svojina, razvoj brenda i informacione tehnologije. U tom smislu, **pojedine aktivnosti definisane Akcionom planom za sprovođenje Strategije konkurentnosti i njihova realizacija su u direktnoj vezi sa sprovođenjem pojedinih aktivnosti utvrđenih Akcionim planom Strategije MSP.**

Akcionim planom sprovođenja Strategije u 2012 godini se vrši operacionalizacija aktivnosti koje na izvršnom nivou treba da doprinesu povećanju konkurentnosti preduzeća i valorizaciji njihovih inovativnih i izvoznih potencijala. S obzirom da ovi vidovi podrške zahtijevaju i značajna finansijska sredstva, planirano je da tokom 2012 godine se realizuju samo one aktivnosti za koje je budžet obezbijeđen u okviru tekućih aktivnosti institucija i uspostavi se osnov za obezbjeđivanje finansijskih sredstvava i formiranje budžeta, neophodnog za realizaciju ključnih projekata podsticanja konkurentnosti u narednim godinama sprovođenja Strategije konkurentnosti.

Direkcija za MSP, pored koordinirajuće uloge u sprovođenju Strategije, od nacionalnog do lokalnog nivoa, ima i značajnu ulogu u direktnom pružanju podrške preduzećima u okviru svojih tekućih aktivnosti i aktivnosti EIICM, kao i kroz mrežu biznis centara na regionalnom i lokalnom nivou, uz saradnju sa pojedinim donatorskim projekatima.

Upravljanje realizacijom Akcionog plana za 2012.god. Strategije podsticanja konkurentnosti na mikro nivou podrazumijevala je posvećenost Direkcije i njenu efikasnu i efektivnu saradnju sa svim resornim institucijama javnog i privatnog sektora, od nacionalnog do lokalnog nivoa, uz saradnju sa međunarodnim institucijama i organizacijama.

1. CRNA GORA I ZEMLJE OKRUŽENJA – KONKURENTNOST 2012-2013

Prema Izvještaju o globalnoj konkurentnosti 2012.-2013. Svjetskog ekonomskog foruma, koji je obuhvatio 144 zemlje, Švajcarska je na vrhu rang liste i zadržala je prvo mjesto i ove godine. Najznačajnije prednosti zemlje su povezane sa inovacijama, tehnološkom spremnošću i efikasnošću radne snage. Naučno-istraživačke institucije u Švajcarskoj su u svijetu među najboljim i dobra je saradnja između akademskog i poslovnog sektora, pri čemu kompanije troše velika sredstva na istraživanje i razvoj.

Na ovogodišnjoj listi konkurentnosti Svjetskog ekonomskog foruma **Crna Gora** je ocijenjena sa 4.1 poena od mogućih 7 čime je **zauzela 72 mjesto po konkurentnosti ekonomije i zabilježila pad za 12 mjesta** u odnosu na prošlu godinu. Što se tiče zemalja bivše Jugoslavije i okruženja, može se reći da su Bosna i Hercegovina (za 12. mjesta) i Slovenija (za 1. mjesto) ostvarili napredak u odnosu na prošlu godinu, dok Albanija, Hrvatska i Makedonija bilježe lošije pozicije u odnosu na prethodnu godinu, dok je Srbija zadržala istu poziciju.

Tabela 1.- Pozicija Crne Gore i zemalja okruženja prema ukupnom broju rangiranih zemalja

Zemlja/Godina	GCI 2009-2010 (133)	GCI 2010-2011 (139)	GCI 2011-2012 (142)	GCI 2012 -2013 (144)
Slovenija	37	45	57	56
Crna Gora	62	49	60	72
Hrvatska	72	77	76	81
Srbija	93	79	95	95
Bosna i Hercegovina	109	96	100	88
Makedonija	84	88	79	80
Albanija	96	102	78	89

Upoređujući sa podacima iz Indeksa 2011 – 2012, ove godine evidentiran je pad Crne Gore u sljedećim oblastima: Institucije, Infrastruktura, Makroekonomska stabilnost, Zdravstvo i osnovno obrazovanje, Visoko obrazovanje i obuke, Efikasnost tržišta roba, Efikasnost tržišta rada, Finansijsko tržište, Tehnološka spremnost, dok su indikatori Biznis sofisticiranost i Inovacije ostali sa istim brojem bodova, ali padom na rangi listi zemalja, zbog bržeg napretka drugih zemalja. Sa druge strane zabilježena je ista pozicija u okviru indikatora Veličina tržišta.

Tabela 2. – Uporedni prikaz indikatora konkurentnosti Crne Gore za period 2009-2011.god.

Faktori	GCI 2009-2010		GCI 2010-2011		GCI 2011-2012		GCI 2012-2013	
	Pozicija	Bodovi	Pozicija	Bodovi	Pozicija	Bodovi	Pozicija	Bodovi
Globalni indeks konkurentnosti	62	4.2	49	4.36	60	4.27		
Osnovi zahtjevi	65	4.4	45	4.9	57	4.69	74	4.5
Institucije	52	4.3	45	4.5	42	4.53	44	4.4
Infrastruktura	93	3.0	67	3.8	63	4.01	66	4.1
Makroekonomsko okruženje	70	4.6	37	5.1	94	4.45	118	3.8
Zdravstvo i osnovna edukacija	40	5.8	33	6.2	59	5.79	73	5.7
Faktori efikasnosti	65	4.1	64	4.1	63	4.07	74	4.0
Visoka edukacija i trening	57	4.2	52	4.5	48	4.65	51	4.6
Efikasnost tržišta roba	58	4.3	44	4.4	39	4.50	48	4.4
Efikasnost tržišta rada	53	4.5	39	4.7	45	4.60	93	4.1
Razvijenost finansijskog tržišta	17	5.0	28	4.7	35	4.57	40	4.5
Tehnološka spremnost	45	4.1	44	4.1	53	4.02	56	4.1
Veličina tržišta	124	2.2	129	2.1	130	2.05	130	2.1
Faktori inovativnosti	68	3.6	56	3.7	59	3.62	69	3.6
Poslovna sofisticiranost	80	3.8	70	3.9	70	3.85	76	3.8
Inovacije	56	3.3	45	3.5	50	3.39	60	3.3

Izveštaj o globalnoj konkurentnosti pored rangiranja po indikatorima sprovodi anketu u kojoj ispitanici ocjenama od 1-5 ocjenjuju najznačajnije prepreke za obavljanje biznisa u njihovoj zemlji. **Za obavljanje biznisa u Crnoj Gori identifikovane su sljedeće prepreke:** slaba poslovna etika radne snage (22.6% ispitanika), neefikasnost državne administracije (20.9% ispitanika), nestabilnost vlade (13% ispitanika), neadekvatna obrazovna struktura radne snage (13% ispitanika), neadekvatna infrastruktura (8.3% ispitanika), politička nestabilnost (6% ispitanika), devizni propisi (5.3% ispitanika), kriminal i krađe (3.5% ispitanika), korupcija (3.2% ispitanika), pristup finansiranju (2.8% ispitanika), restriktivni propisi na tržištu rada (1.1% ispitanika), poreske stope (0.1% ispitanika), poreska regulativa (0.1% ispitanika), inflacija (0.0% ispitanika), nedovoljan kapacitet za inovacije (0.0% ispitanika), kao i slabo javno zdravstvo (1.6% ispitanika).

2. SPOLJNOTRGOVINSKA RAZMJENA CRNE GORE ZA PERIOD JAN-OKT.2012.GOD.

Prema preliminarnim podacima Monstata ukupna spoljnotrgovinska razmjena Crne Gore za period januar-oktobar 2012. god. iznosila je 1.846,4 mil.eura što ukazuje na pad od 2,6% u odnosu na isti period prethodne godine.

- **Izvezeno** je robe u vrijednosti od **302,1 mil.eura**, što je **manje za 20,5%** u odnosu na isti period prethodne godine,
- **Uvezeno** je robe u vrijednosti **1 544,3 mil.eura**, što je **više za 1,8%** u odnosu na isti period prethodne godine.
- **Pokrivenost uvoza izvozom** iznosila je **19,6%** i manja je u odnosu na pokrivenost u istom periodu prethodne godine, kada je iznosila 25,1%.

U strukturi izvoza prema klasifikaciji SMTK (Standardnoj međunarodnoj trgovinskoj klasifikaciji) najviše su zastupljeni Proizvodi svrstani prema materijalu- sektor 6, u iznosu od 137,5 mil.eura (koju čine: Obojeni metali u iznosu od 115 mil.eura i Gvožđe i čelik u iznosu 15 mil.eura).

U strukturi uvoza prema klasifikaciji SMTK (Standardnoj međunarodnoj trgovinskoj klasifikaciji) najviše

su zastupljeni proizvodi sektora 1 – Hrana i žive životinje u iznosu od 299,1 mil.eura (koji čine: Meso i prerada mesa u iznosu od 67,6 mil.eura i Žitarice i proizvodi od žitarica u iznosu od 48,2 mil. Eura).

Tabela 3. Spoljno-trgovinski promet Crne Gore po odsjeku klasifikacije SMTK

Razmjena Crne Gore po odsjeku klasifikacije SMTK	Izvoz		Uvoz	
Podjela prema odsjeku	2011 Jan-Okt	2012 Jan-Okt	2011 Jan-Okt	2012 Jan-Okt
0-9 Ukupno	380,182	302,097	1,516,317	1,544,269
0 Hrana i žive životinje	22,716	22,415	291,750	299,134
1 Piće i duvan	15,356	16,469	55,963	55,856
2 Sirove materije, sem goriva	52,636	45,008	70,137	52,552
3 Mineralna goriva i maziva	53,262	37,749	272,014	293,130
4 Životinjska i biljna ulja i masti	1,210	2,977	12,224	14,146
5 Hemijski proizvodi	10,117	9,670	142,171	141,134
6 Proizvodi svrstani po materijalu	187,992	137,463	222,186	216,121
7 Mašine i transportni uređaji	19,630	20,880	255,177	281,026
8 Razni gotovi proizvodi	14,463	6,757	193,961	190,748
9 Proizvodi i transakcije, nigdje nepomenuti	2,800	2,708	734	422

U izvozu, glavni spoljnotrgovinski partneri, pojedinačno, bilu su: Hrvatska (73,8 mil.€), Srbija (65 mil.€), Slovenija (24,8 mil.€). U uvozu, glavni spoljnotrgovinski partneri, pojedinačno, bili su: Srbija (457,3 mil.€), Grčka (136,1 mil.€) i Kina (112,2 mil.€). Spoljnotrgovinska razmjena bila je najveća sa potpisnicama CEFTA sporazuma i Evropskom unijom.

Tabela 4. Spoljno-trgovniski promet Crne Gore po zemljama

Trgovinski partneri	Izvoz		Uvoz		Trgovinski bilans	
	Jan-Okt 2011	Jan-Okt 2012	Jan-Okt 2011	Jan-Okt 2012	Jan-Okt 2011	Jan-Okt 2012
SVIJET	380,182	302,097	1,516,317	1,544,269	- 1,136,135	- 1,242,172
EU-27	209,056	91,320	592,278	590,509	-383,221	-499,189
CEFTA	136,144	186,918	684,942	691,768	-548,798	-504,851
Ostale zemlje	34,982	23,859	239,097	261,992	-204,116	-238,133

3. OSTVARENI REZULTATI REALIZACIJE AKCIONOG PLANA ZA 2012.GOD. STRATEGIJE ZA PODSTICANJE KONKURENTNOSTI NA MIKRO NIVOU

Prikaz realizacije definisanih aktivnosti Akcionog plana za 2012.god.Strategije za podsticanje konkurentnosti na mikro nivou predstavljen je u ovom poglavlju kroz nabranje i opisivanje aktivnosti koje se realizuju u kontinuitetu i tako treba da bude i u narednom periodu.

3.1. Prioritet 1: Razvoj postojećih i kreiranje inovativnih industrija/kapaciteta

Crnogorska preduzeća karakteriše nedostatak tehničkih i netehničkih inovacija, ulaganja u istraživanje i razvoj, nedostatak potrebnih znanja i iskustava. Stoga ova mjera ima za cilj podizanje svijesti o značaju kulture inovativnosti, zatim stvaranje inovativnih dostignuća kroz međustobno povezivanje MSP sa tehnološkim parkovima, centrima znanja - uspjehnosti, uspostavljanje sistema finansijske podrške, kao i kreiranje uslova za internacionalizaciju poslovnih inovacija.

Jedan od ključnih preduslova za definisanje ciljane podrške podsticanja konkurentnosti u Crnoj Gori jeste uspostavljanje institucionalizovanog pristupa u prikupljanju i obradi neophodnih informacija o performansama MSP sektora. Sveobuhvatna baza podataka, koja se redovno ažurira i koja sadrži pouzdane podatke o preduzećima, njihovim potencijalima i potrebama, odnosno iskazanoj tražnji, omogućava da se na najefikasniji način kreira ponuda od strane javnog sektora, koja će obezbijediti potrebnu podršku ili omogućiti saradnju sa drugim preduzećima na domaćem ili inostarnom tržištu. U dosadašnjem periodu, u Crnoj Gori, većina institucija u okviru javnog i privatnog sektora, kreirala je baze podataka za svoje potrebe. Praksa je pokazala da svi raspoloživi podaci nisu blagovremeno ažurirani, a i sadržaj baza ne oslikava u dovoljnoj mjeri postojeće stanje razvijenosti preduzeća i njihove potrebe za podrškom i saradnjom. Imajući u vidu navedeno Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća izradila je **projektni zadatak za kreiranje objedinjene baze podataka MSP**. Osnovni cilj ovog projekta je preduzimanje svih neophodnih aktivnosti na identifikaciji sektora i preduzeća koja imaju najveće inovativne, razvojne i izvozne potencijale, a koje će kroz formiranje Objedinjene baze podataka i njeno redovno ažuriranje, omogućiti kreiranje različitih indikatora koji će biti lako dostupni kreatorima politike i udruženjima MSP da na najefikasniji način implementiraju ciljane mjere podrške.

Ministarstvo rada i socijalnog staranja, zajedno sa Evropskom fondacijom za obuku ETF, izradilo je **Analizu lanca vrijednosti u sektoru mljekarstva u Crnoj Gori**. Cilj ove analize jeste da se identifikuju izazovi i mogućnosti u svakom segmentu mljekarskog lanca vrijednosti od sjevera ka jugu (od poljoprivrednika do prerađivača, trgovaca i potrošača), kao i da se izrade preporuke i politike sa ciljem da se poveća dodata vrijednost koja se dobija u lancu mljekarstva, a i prihvati i zapošljavanje na sjeveru. Takođe, u cilju ispitivanja i analiziranja mogućnosti za razvoj biznisa na lokalnom nivou izrađeni su i usvojeni Strateški planovi razvoja u 11 opština Crne Gore.

Vlada Crne Gore na sjednici od 07.06.2012 godine, donijela je **Strategiju za održivi ekonomski rast Crne Gore kroz uvođenje klastera 2012–2016** godine kao i Akcioni plan za implementaciju Strategije za održivi ekonomski rast Crne Gore kroz uvođenje klastera za 2012 i 2013 godinu i indikativni akcioni plan za period do kraja 2016 godine. Cilje Strategije je doprinosi ravnomjernijem regionalnom razvoju jačanjem konkurentnosti i

kapaciteta za stvaranje novih radnih mjesta u mikro, malim i srednjim preduzećima, a posebno u manje razvijenim opštinama, kao i da omogući da se koristi koje proizlaze iz procesa integracije u EU i daljeg otvaranja tržišta, što ujednačenije prošire na različite ekonomske aktere u zemlji.

U toku izrade Strategije za održivi ekonomski rast u Crnoj Gori 2012-2016 mapirana su 63 potencijalna klastera, ukupan broj firmi u njima iznosi 6.192, ukupan broj zaposlenih iznosi 25.951, ukupan promet 1.107.834.233 EUR, broj zavisnih domaćinstava 9.401. Nakon izrade 15 dijagnostičkih studija odabrano je njih 6 na osnovu kojih su započele aktivnosti na terenu:

- Potencijalni klaster prikupljača i prerađivača pečurki
- Potencijalni klaster proizvođača konzumne pastrmke
- Potencijalni klaster organskih proizvođača heljde
- Potencijalni klaster prerađivača mesa
- Potencijalni klaster prerađivača drveta
- Potencijalni klaster proizvođača maslinovnog ulja

U toku i nakon izrade Strategije održano nekoliko radionica i okruglog stola u cilju podizanja svijesti relevantnih zainteresovanih strana: okrugli sto na temu: "Klasteri u funkciji povećanja konkurentnosti i ravnomjernijeg regionalnog razvoja"; radionica u cilju rangiranja klastera; Policy retreat na kojem su predstavljeni nalazi dotadšnjih istraživanja i date preporuke za Strategiju i Akcioni plan; okrugli sto u cilju prezentacije predmetne Strategije; u okviru BESRE projekta održana je četvorodnevna radionica kojoj su prisustvovali predstavnici više institucija kao i predstavnici tri pilot klastera (klastera heljde, klastera gljiva, klaster mesa).

Akcioni plan za implementaciju Strategije za održivi ekonomski rast Crne Gore kroz uvođenje klastera se u 2012 godini odnosi na fazu inkubacije koja je usmjerena na sprovođenje pilot aktivnosti u izabranim pilot klasterima do kraja 2012 godine sa ciljem da se prikaže relevantnost pristupa razvoja klastera u postizanju održivog rasta u Crnoj Gori i da se generiše dovoljan stepen prihvatljivosti i pokretačke snage na nacionalnom nivou kako bi se nastavilo sa punom implementacijom Strategije. Ministarstvo ekonomije je u skladu sa Programom podsticanja razvoja klastera u Sjevernom regionu i manje razvijenim opštinama Crne Gore za 2012-2016. godinu, objavilo Javni poziv za dodjelu bespovratnih sredstava u iznosu do 70% investicije (maksimalno 7.000 EUR) za nabavku opreme za preduzetnika/mikro, mala i srednja preduzeća udružene u klastere.

U cilju razvoja kulture investiranja malih i srednjih preduzeća u inovativnost radi povećanja konkurentnosti, Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća raspisala je **Javni poziv** za učešće u projektu **Vaučerske šeme za inovativna mala i srednja preduzeća**. Finansijska podrška je bila usmjerena na pokriće troškova inovativnih aktivnosti u preduzeću po principu da preduzeće finansira 100 % svih troškova do završetka inovativne aktivnosti za koju konkuriše, a onda mu se nakon podnesene dokumentacije koja dokazuje utrošak sredstava ugovorene aktivnosti odobrava finansijska pomoć u okviru Vaučerskih šema. Odobrena pomoć od strane Direkcije pokriva do 70 % opravdanih troškova inovativnih aktivnosti, bez poreza na dodatu vrijednost – PDV, dok preostalih 30 % troškova treba da bude pokriveno iz sopstvenih izvora podnosioca prijave. Maksimalni iznos odobrene finansijske pomoći po preduzeću za realizaciju navedenih aktivnosti iznosi do 1.500,00 €. Za realizaciju pilot faze projekta „Vaučerske šeme za inovativna mala i srednja preduzeća“ obezbijeden je budžet u ukupnom iznosu od 20.000 €. Projekat je namijenjen za inovacije proizvoda/usluga, inovacija poslovnog procesa, inovativne aktivnosti u organizaciji i inovacije u marketingu.

Javni poziv za Vaučerske šeme bio je otvoren od 18. juna i trajao je do 16. jula 2012.god. U toku ovog poziva **prijavilo se 16 preduzeća** kojima su se sufinansirale konsultantske usluge u cilju realizacije inovativnih aktivnosti.

U 2012.god. Crna Gora je zvanično postala **članica** panevropske mreže **EUREKA**, najznačajnijeg evropskog programa kada je riječ o povezivanju nauke i privrednog sektora. EUREKA je panevropska mreža za tržišno orjentisana industrijska istraživanja i razvoj, koja kroz svoju fleksibilnu i decentralizovanu mrežu, nudi projektnim partnerima brz pristup velikom bogatstvu znanja, vještina i iskustava širom Evrope i otvara dostupnost nacionalnim, javnim i privatnim izvorima finansiranja.

Uspostavljanje **prvog naučno-tehnološkog parka u Crnoj Gori** nesumnjivo jedan od najvećih i najzahtjevnijih projekata u cilju intenzivnijeg povezivanja nauke, istraživanja i inovativnosti sa privredom. Na raspisanom Međunarodnom konkursu za izradu biznis plana za uspostavljanje prvog naučno – tehnološkog parka u Crnoj Gori, izabran je naučno-tehnološki park AREA iz Trsta. Plan je da prvi crnogorski naučno tehnološki park, čija se prva faza radova može očekivati tokom 2013.god. smjesti u domu Vojske Crne Gore u Nikšiću, za šta je predstavljeno idejno rješenje za rekonstrukciju i adaptaciju.

Ostvareni rezultati:

- Izrađen projektni zadatak za kreiranje objedinjene baze podataka MSP u cilju identifikacije sektora i preduzeća koja imaju naveće inovativne, razvojne i izvozne potencijale;
- Izrađena Analiza lanca vrijednosti u sektoru mljekarstva u Crnoj Gori;
- Usvojeni Strateški planovi razvoja za 11 opština u Crnoj Gori;
- Usvojena Strategija za održivi ekonomski rast Crne Gore kroz uvođenje klastera 2012-2016; mapirano 63 potencijalna klastera;
- Raspisan Javni poziv za dodjelu bespovratnih sredstva u okviru Programa podsticanja razvoja klastera u Sjevernom regionu i manje razvijenim opštinama (2012-2016);
- Realizovan projekat „Vaučerske šeme za inovativna mala i srednja preduzeća“ u okviru Programa za državne pomoći malim i srednjim preduzećima za 2012.god. Za uvođenje inovativnih aktivnosti podržano 16 preduzeća;
- Crna Gora zvanično postala članica panevropske mreže EUREKA (program povezivanja nauke i privrednog sektora);
- Započete aktivnosti na uspostavljanju prvog naučno – tehnološkog parka u Crnoj Gori

3.2. Prioritet 2: Jačanje izvoznih performansi preduzeća

Tehnološki nivo većeg dijela izvoza Crne Gore nije prilagođen snažnoj konkurenciji na međunarodnom tržištu, a djelovanje necjenovnih faktora konkurentnosti (npr.primjena standarda kvaliteta) još uvijek nije posato bitan činilac izvoznog uspjeha. Stoga neophodno je raditi na povećanju proizvoda veće finalne vrijednosti kroz primjenu znanja i inovacija u razvoju proizvoda, primjenu odgovarajućeg dizajna, uvođenju standarda kvaliteta. Uz adekvatnu analizu tržišta ovakvi proizvodi mogu lako naći svoje mjesto na međunarodnom tržištu.

U cilju jačanja konkurentnosti i izvoznih performansi preduzeća organizovali su se brojni edukativni seminari u cilju osposobljavanja menadžmenta firmi za potpunije razumijevanje i primjenu metoda i mehanizama koje nužno iziskuje savremeno poslovanje:

- U cilju informisanja preduzeća o specifičnostima i zahtjevima ruskog tržišta, kao i mogućnostima koje ovo tržište može da ponudi crnogorskim potencijalnim izvoznicima, Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća uz podršku njemačke

organizacije GIZ organizovala je **info dan "Mogućnosti izvoza crnogorskih proizvoda na tržište Ruske Federacije"**. Istovremeno info dan je predstavljao i inicijalni sastanak sa crnogorskim izvoznici, kako bi se sagledali proizvodni potencijali i kapaciteti, a sve u cilju razrade Izvoznog razvojnog programa - Rusija 2012-2013.god. Izvoznog razvojnog programa je podrška malim i srednjim preduzećima da izađu na tržište Rusije radi povećanja prodaje i izvoza proizvoda, kroz obezbjeđivanje različitih konsultantskih usluga/tehničke podrške koja će se realizovati u 3 međusobno povezane faze: organizovanje edukativnih radionica/seminara, istraživanje tržišta Rusije kroz online baze podataka i organizovanje trgovinske misije/učešća na sajmu

- Mnoga mala i srednja preduzeća ne posjeduju odgovarajuća znanja o sistemu intelektualne svojine i o zaštiti koju ona pruža inovacijama, brendovima i dizajnu. Kako bi se podigla svijest o značaju sistema intelektualne svojine među malim i srednjim preduzećima Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća u saradnji sa kancelarijom za tehničku saradnju Taix organizovala je dvodnevni seminar na temu **"Promocija prava intelektualne svojine"**, koji se održao u period 20 i 21. Septembar 2011.god. Pored malih i srednjih preduzeća, ciljna grupa za učestvovanje na seminaru su i zaposleni u poslovnim asocijacijama, jedinicama lokalne samouprave i drugim organizacijama od značaja za razvoj malih i srednjih preduzeća. Predavači na seminaru su bili eminentni stručnjaci iz ove oblasti iz EU i Crne Gore, koji su na praktičnim primjerima približili: regulativu, procedure i nepohodnu dokumentaciju za zaštitu brenda/žiga/dizajna/oznake geografskog porijekla na domaćem i međunarodnom tržištu; rješavanje sporova kod nadležnih organa iz oblasti intelektualne svojine; ulogu nadležnih organa u zaštiti prava intelektualne svojine. Stručnu pomoć u organizaciji seminara pružili su i Zavod za intelektualnu svojinu Crne Gore, Uprava carina, Privredni sud i Tržišna inspekcija, kao i kompanija AD Plantaže – Podgorica. Seminaru je prisustvovalo više od 30 učesnika.
- Imajući u vidu da je sticanje znanja o crnogorskim standardima od velikog značaja za konkurentsku prednost privrednika Crne Gore, Institut za standardizaciju Crne Gore i Privredna komora Crne Gore organizovali su okrugli sto na temu **"Standardizacija u oblasti prehrambenih proizvoda"**. Događaju je prisustvovalo 25 učesnika.
- Kako bi se crnogorskim izvoznici približile mogućnosti primjene Sporazuma o slobodnoj trgovini između Crne Gore i EFTA zemalja, organizovan seminar na temu **"Promocija izvoza u EFTA zemlje"**. Seminaru je prisustvovalo 24 učesnika.

Organizovani su seminari i iz oblasti kvaliteta na teme: *"Sporazum o tehničkim barijerama u trgovini – TBT/WTO"*, *"Sprovođenje sistema za upravljanje zaštitom životne sredine prema zahtjevima standarda ISO/IEC 14001"*, koje je pohađalo 60 učesnika. Takođe organizovan je i okrugli sto za Svjetski dan kvaliteta kojem je prisustvovalo 37 učesnika. Organizovana je i jednodnevna radionica na temu *"Jačanje socijalnog dijaloga u sektoru poljoprivrede i prerade hrane u CG"*, a u okviru Programa ekonomskog razvoja izvršena je presertifikacija za 5 preduzeća sa sjevera Crne Gore za standarde HACCP i Halal.

Za razvoj i planiranje izvoznog poslovanja od ključne važnosti su raspoložive informacije na osnovu kojih preduzeća donose ili zasnivaju svoje odluke. Imajući u vidu da je iz dana u dan sve više crnogorskih preduzeća okrenuto poslovanju na tržištima van Crne Gore o kojima nijesu dovoljno obaviještena, Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća nastavila je pružanje usluga u okviru **Tržišno Informativnog Servisa**. Kroz usluge Tržišno

Informativnog Servisa, crnogorske kompanije mogu dobiti informacionu podršku u vidu obezbjeđenja pouzdanih informacija koje će menadžmentu preduzeća pomoći u donošenju boljih odluka vezanih za sve segmente izvoza. U toku 2011.god. primljeno je i obrađeno ukupno 55 zahtjeva za informacijama o stranim tržištima.

Kako bi se unaprijedio nivo znanja i informisanost preduzeća o mogućnostima izvoza i nastupa na stranim tržištima, izrađeno je 13 opštih pregleda tržišta (Njemačka, Francuska, Poljska, Hrvatska, Austrija, Madjarska, Kosovo, Malta, Kipar, Srbija, Turska, Italija i BIH), kao i tri sveobuhvatne studije, i to: studija istraživanja tržišta Srbije - prehrambena industrija, studija istraživanja tržišta Hrvatske - prehrambena industrija i studija istraživanja Bosne i Hercegovine - prehrambena industrija. Takođe, izrađen i opšti pregled tržišta Ruske Federacije koji uključuje i obavezne zahtjeve tržišta i potencijalne mogućnosti za izvoz, a sve u cilju izrade Izvoznog razvojnog programa Rusija 2012-2013.

Istovremeno, crnogorski izvoznici se putem CEFTA portala mogu svakodnevno informisati o legislativi i pravilima koja se odnose na trgovinu u regionu.

Ostvareni rezultati:

- Organizovane edukacije u cilju unaprijeđenja izvoznih performansi preduzeća na teme: "Mogućnosti izvoza crnogorskih proizvoda na tržište Ruske Federacije", "Promocija prava intelektualne svojine", "Standardizacija u oblasti prehrambenih proizvoda", "Promocija izvoza u EFTA zemlje";
- Organizovani seminari iz oblasti kvaliteta;
- Kontinuirano pružanje usluga informisanja o inostranim tržištima kroz Tržišno Informativni Servis;
- Unaprijeđen nivo znanja i informisanost preduzeća o mogućnostima izvoza kroz izrađene studije istraživanja tržišta;
- Započete aktivnosti na izradi Izvoznog razvojnog programa Rusija 2012-2013.god.;
- Kontinuirano ažuriranje i unaprijeđenje CEFTA portala;

3.3. Prioritet 3: Promocija crnogorskih potencijala

Promocija privrednih potencijala zemlje pruža odličnu priliku za razvoj saradnje između preduzeća iz različitih zemalja, a istovremeno predstavlja platformu za razmjenu ideja, kao i mogućnosti za privlačenje stranih investicija i unaprijeđenje trgovinske razmjene.

U 2012.god., Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća, Privredna komora Crne Gore i Unija poslodavaca nastavile su sa promocijom crnogorskih potencijala u inostranstvu, kao i organizovanjem poslovnih susreta. Organizovane su sljedeće sajamske manifestacije:

- Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća, u saradnji sa Ministarstvom poljoprivrede i ruralnog razvoja, Privrednom komorom Crne Gore i USAID-om, je tradicionalno organizovala nastup crnogorskih preduzeća na 79. Međunarodnom sajmu poljoprivrede, koji se održao u periodu od 12-18. 05. 2012. u Novom Sadu. Na crnogorskom štandu predstavilo se 11 preduzeća (Martex, Crnagoracoop, Ribarstvo, Niksen trade, Pirella, Udruženje vinara i vinogradara Crne Gore, Aleksandrija, Bonesa, Ekomeduza, Master Mushrooms i Kontejnerski terminal i generalni tereti) koja su međunarodnoj javnosti prikazala raznovrsnu ponudu domaćih proizvoda i proizvodnih potencijala Crne Gore.
- Nacionalni štand na 19. Generalnom sajmu BIH - ZEPS u Zenici, u periodu od 2.-6. oktobra, učestvovalo 7 preduzeća
- Učešće na Međunarodnom sajmu trgovine KLIK - EXPO u Tirani koji se održavao u periodu od 25-30. novembra, učestvovalo 12 preduzeća
- Obezbjedjeno prisustvo 30 MSP na 7 sajмова
- Za sektor turizma organizovano je učešće MSP na sajmu turizma u Beogradu koji se održavao u periodu od 23.02.2- 26.02.2012. god. u Beogradu.

U organizaciji Direkcije za razvoj MSP organizovana su dva poslovna susreta sa italijanskim preduzećima u okviru projekata Adria tre i RiQua na kojima je učestvovalo 60 preduzeća iz oblasti energetske efikasnosti, ICT, projektovanja i inženjeringa, zaštite životne sredine, građevinarstva, itd. Unija poslodavaca organizovala je susret poslodavaca Crne Gore, Makedonije i Albanije u Tirani, a takođe organizovano je i 10 poslovnih foruma sa 560 učesnika.

U cilju intenziviranja međunarodne saradnje Direkcija za razvoj MSP potpisale je brojne **Memorandume o saradnji**.

- U skladu sa Sporazumom o ekonomskoj saradnji Vlade Crne Gore i Vlade Republike Turske, decembra 2009. godine, koji se odnosi na promociju pojedinih sektora u cilju poboljšanja bilateralne ekonomske saradnje, potpisan je *Memorandum o saradnji između Direkcije za razvoj MSP i Agencije za razvoj malih i srednjih preduzeća KOSGEB iz Turske*. Cilj potpisivanja Memoranduma je dalji razvoj i poboljšanje ekonomske i poslovne saradnje crnogorskih i turskih malih i srednjih preduzeća, kao i poboljšanje njihove konkurentnosti na globalnom tržištu. Pomenute Institucije će u skladu sa potpisanim Memorandumom o saradnji realizovati aktivnosti na unaprjeđenju saradnje na institucionalnom nivou u cilju razmjene iskustava znanja i najboljih praksi u podršci malim i srednjim preduzećima, informacija o politikama, mjerama podrške MSP, organizovanja zajedničkih poslovnih aranžamana za unaprjeđenje poslovnih veza i ohrabrivanja stvaranja joint ventura, organizovanja treninga, informativnih programa za MSP i razmjenu znanja i praksi u oblasti razvoja inkubatora, tehnoloških parkova, organizacija za podršku biznisu. Očekivani efekti potpisanog Memoranduma odnose se na unaprjeđenje razvoja sektora MSP, njihove inovativnosti, konkurentnosti i spremnosti za nastup na međunarodnim tržištima.
- Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća potpisala je *Sporazum o saradnji sa Japanskom agencijom za međunarodnu saradnju (JICA)*, koji se odnosi na realizaciju projekta „Internacionalizacija i promocija mentoring sistema u malim i srednjim preduzećima“. Cilj projekta je standardizovanje i implementacija modela mentoring usluge sa ciljem podržavanja nesmetanog razvoja i smanjenja broja neuspješnih preduzeća i preduzetnika, pružanjem sveobuhvatne i blagovremene podrške naročito onim preduzetnicima koji se nalaze u presudnom trenutku za dalji razvoj ili opstanak. Projekat ima regionalni karakter čiji je ključni cilj jačanje institucionalne podrške i podrške biznisu na području Crne Gore, Srbije i Bosne i Hercegovine. Projekat obuke mentora za mala i srednja preduzeća biće realizovan kroz 4 faze – počev od dizajniranja modela za mentoring, preko obuke trenera, sve do aktivnosti u izabranim preduzećima i akumuliranja znanja i iskustava i formiranje baze podataka mentora i preduzeća korisnika mentoring usluga. Predstavnici JICA-e su njihovu prvu trodnevnu zvaničnu posjetu Crnoj Gori iskoristili za posjetu vladinim i lokalnim institucijama, donatorskim organizacijama, biznis centrima i preduzećima u cilju prikupljanja informacija radi detaljnog planiranja i dizajniranja projekta, čija će implementacija početi u aprilu 2013. godine, a koja će trajati 3 godine.
- Na sjednici crnogorsko-bugarske Mješovite komisije za ekonomsku saradnju koja je održana 16. oktobra 2012. godine, u Podgorici, potpisan je *Sporazum između predstavnika Direkcije za razvoj MSP i Agencije za promociju malih i srednjih preduzeća – BSMEPA, Bugarska*. Cilj potpisivanja Memoranduma je razmjena informacija i iskustava o politikama i mjerama za promociju preduzetništva, kao i podsticanje preduzeća da uspostave različite oblike saradnje, čime bi se ojačala ekonomska saradnja između dvije zemlje.

- U cilju realizacije zajedničkih projekata, koji će doprinijeti razvoju malih i srednjih preduzeća i preduzetništva na principima ekologije i održivog razvoja, kao i podsticanje "zelene ekonomije", *Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća potpisala je Memorandum o saradnji sa Fondacijom Petrović – Njegoš*. Memorandumom se definiše zajednički rad na afirmaciji i podršci razvoju preduzetništva, podsticanju i afirmaciji svih vidova održivog razvoja i ekologije, konceptu samozapošljavanja i edukaciji preduzetničkog duha kod mladih ljudi.
- U cilju izvoza crnogorskih proizvoda iz sektora mesne industrije na tržište Ruske Federacije, potpisan je *Sporazum između Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i Federalne službe za veterinarsku i fitosanitarnu kontrolu Rusije*. Šest crnogorskih proizvođača ispunilo je uslove za izvoz mesa i njihovih prerađevina na teritoriju Carinske unije Ruske Federacije, Belorusije i Kazahstana.
- U 2012.god. Unija poslodavaca Crne Gore je postala član organizacije Business Europe koja predstavlja više od 20.miliona preduzeća iz 35 zemalja. Takođe, UPGC je potpisala brojne Sporazume o saradnji sa sličnim organizacijama iz okruženja u cilju pružanja podrške preduzetništvu i udruživanju poslodavaca, osnaživanju poslovnih veza.

Ostvareni rezultati:

- Nastavak promocije crnogorskih preduzeća na specijalizovanim sajmovima u zemlji i inostranstvu;
- Povezivanje preduzeća sa potencijalnim inostranim preduzećima kroz organizaciju poslovnih susreta, poslovnih foruma, organizovanje studijskih posjeta;
- Intenziviranje međunarodne saradnje kroz potpisivanje Memoranduma i Sporazuma:
  - *Memorandum o saradnji između Direkcije za razvoj MSP i Agencije za razvoj malih i srednjih preduzeća KOSGEB iz Turske;*
  - *Sporazum o saradnji između Direkcije za razvoj MSP i Japanske agencije za međunarodnu saradnju (JICA) u cilju realizacije projekta „Internacionalizacija i promocija mentoring sistema u malim i srednjim preduzećima“;*
  - *Sporazum o saradnji između Direkcije za razvoj MSP i Agencije za promociju malih i srednjih preduzeća – BSMEPA, Bugarska;*
  - *Memorandum o saradnji između Direkcije za razvoj MSP i Fondacije Petrović Njegoš;*
  - *Sporazum o izvozu proizvoda iz sektora mesne industrije na tržište carinske unije: Ruske Federacije, Bjelorusije i Kazahstana potpisan između Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i Federalne službe za veterinarsku i fitosanitarnu kontrolu Rusije;*
  - *Sporazumi o saradnji između UPGC i sličnih organizacija iz okruženja;*

4. OSTVARENI EFEKTI REALIZACIJE STRATEGIJE ZA PODSTICANJE KONKURENTNOSTI NA MIRKO NIVOU

Implementacijom planiranih aktivnosti omogućeno je ostvarivanje sledećih ključnih efekata:

- Utvrđeni nosioci i resursi neophodni za uspostavljanje jedinstvene baze podataka;
- Uspostavljena podrška za formiranje i operacionalizaciju rada klastera što će unaprijediti poslovanje i konkurentnost MSP kroz udruživanje u klastere;
- Pojačana svjesnost MSP o potrebi korišćenja konsultantskih usluga;
- Omogućen pristup subvencioniranim konsultantskim uslugama;
- Pojačana svjesnost preduzeća o uvođenju standarda kvaliteta;
- Preduzeća upoznata sa potencijalnim šansama na određenim ciljnim tržištima;
- Povećana svjesnost preduzeća o značaju sistema zaštite intelektualne svojine;
- Unaprijedeno povezivanja poslovnih subjekata iz Crne Gore i inostranstva i intenziviranja njihove saradnje;

5. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Prikaz realizacije definisanih prioriteta upućuju na zaključak da je u izvještajnom periodu rađeno na velikom broju aktivnosti i da je napravljen zadovoljavajući efekat na unaprijeđenje podrške izvozno orijentisanim preduzećim i jačanju njihove konkurentnosti. Važno je napomenuti da u 2012.god. nije bilo obezbjeđeno dovoljno sredstava za realizaciju mjera i aktivnosti koje doprinose jačanje konkurentnosti preduzeća. Imajući u vidu navedeno **u 2013. godini treba obezbijediti značajnu finansijsku podršku kako bi se nastavilo sa postojećim i razvojem novih programa podrške**, kako bi se ostvarili definisani ciljevi Strategije podsticanja konkurentnosti na mikro nivou.

Preporuke:

Nalazi i preporuke ovog Izvještaja, čine osnov za sprovođenje daljih aktivnosti na polju podsticanja konkurentnosti na mikro nivou. U razmatranje takođe treba uzeti u obzir i SBA Izvještaj o ostvarenom napretku u ovoj oblasti. U koncipiranju preporuka za naredni period korišćeni su sljedeći kriterijumi:

- Nivo ostvarenja Akcionog plana za 2012.god. Strategije za podsticanje konkurentnosti na mikro nivou
- Preporuke SBA dokumenta o ostvarenom napretku u ovoj oblasti
- Izvještaj o globalnoj konkurentnosti po indikatorima i faktorima koji se odnose na mikro nivo: veličina tržišta, inovativnost i sofisticiranost biznisa

Na tim osnovama, u narednom periodu mjere podrške trebaju biti usmjerene na:

- Kreiranje objedinjene baze podataka o MSP;
- Unaprijeđenje promotivnih aktivnosti MSP na ciljnim tržištima;
- Nastavak aktivnosti na formiranju klastera i pružanje podrške preduzećima za udruživanje u klastere;
- Nastavak podrške inovativnih aktivnosti kroz vaučerske šeme za usvajanje novih tehnologija, povezivanje MSP sa naučnim institucijama i transfer znanja, rast broja MSP koja ulažu u inovativne aktivnosti;
- Nastavak promocije primjene standarda kod MSP i sprovođenje programa finansijske podrške subvencioniranja dijela troškova uvođenja standarda kvaliteta u pojedinim sektorima MSP;
- Nastavak usaglašavanja standarda kvaliteta sa propisima i standardima EU;
- Razrada specijalizovanih obuka i savjetodavnih usluga kreiranih po zahtjevu i potrebama MSP;
- Podsticanje preduzeća za upotrebu prava intelektualne svojine (primjenu žiga, oznake geografskog porijekla, dizajna, itd.);
- Uspostavljanje centralizovanog on-line portala za mala i srednja preduzeća;
- Promocija izvoznih i inovativnih potencijala MSP kroz mrežu diplomatskih predstviništva, kao i kroz specijalizovane sajmove turizma;